

**Metodické doporučení MPSV
č. 11/2009 při účasti orgánů sociálně-právní ochrany dětí
u rodičovského styku**

Každé dítě má podle Listiny základních práv a svobod a podle Úmluvy o právech dítěte právo na výchovu a péči svých rodičů a v rámci výchovy a péče samozřejmě i právo stýkat se se svými rodiči, pokud s nimi nežije. Obsah těchto významných dokumentů je dále promítnut v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o rodině“) a též v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o sociálně-právní ochraně dětí“). Tento zákon hned v úvodním ustanovení § 1 definuje obsah sociálně-právní ochrany dětí jako právo dítěte na:

- ochranu práva na příznivý vývoj a řádnou výchovu,
- ochranu jeho oprávněných zájmů, včetně ochrany jmění,
- působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí ukládá orgánům sociálně-právní ochrany dětí řadu povinností a oprávnění, kterými se dětem a jejich rodičům, či jiným osobám odpovědným za výchovu dětí, napomáhá k zajištění práv dítěte na ústavně a mezinárodně deklarovanou ochranu .

Součástí vztahů rodičů a dětí je mimo jiné též právo dítěte i rodiče se vzájemně stýkat za situace, že rodiče a děti spolu nežijí, resp. je-li dítě svěřeno do výchovy jednomu z rodičů nebo jiné osobě.

Zákon o rodině preferuje v řešení vztahů mezi rodiči a dětmi smírné řešení tak, že dává rodičům dětí možnost se dohodnout (§ 49) a u dohody o styku rodičů s dětmi dokonce nepožaduje ani její schválení soudem (§ 27). Smírné řešení velmi výrazně preferuje též Úmluva o styku s dětmi (Sdělení MZV č. 91/2005 Sb.m.s. o sjednání Úmluvy o styku s dětmi) a Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (Sdělení MZV č. 34/1998 Sb.).

Ve smyslu čl. 7 Úmluvy o styku s dětmi jsou soudní orgány při řešení sporů ohledně styku povinny přijmout veškerá vhodná opatření

- a) k zajištění toho, aby oba rodiče byli informováni o důležitosti, kterou pro dítě a oba z nich má zavedení a udržování pravidelného styku s dítětem;
- b) k tomu, aby rodiče a další osoby mající rodinná pouta s dítětem byli motivováni k uzavření smířčí dohody upravující styk s dítětem a zvláště pak, aby se k tomuto použila rodinná mediace a další způsoby řešení sporů.

Rovněž i ustanovení § 100 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský soudní řád“), předpokládá, že ve věcech péče soudu o nezletilé děti, tj. i v záležitostech týkajících se vzájemného styku mezi rodiči a dětmi, může soud uložit účastníkům na dobu nejvýše 3 měsíců povinnost účastnit se mimosoudního smířčího či mediačního jednání nebo rodinné terapie. Ve smyslu ustanovení § 100 odst. 1 občanského soudního řádu je pak soud povinen vždy usilovat především o to, aby spor byl mezi účastníky sporu vyřešen smírně.

Na druhé straně se ale v ustanovení § 27 zákona o rodině dává soudu možnost styk rodiče s dítětem upravit za podmínky, že to vyžaduje zájem na výchově dítěte a poměry v rodině, přičemž bránění oprávněnému rodiči ve styku s dítětem, pokud je opakovaně bezdůvodné, je považováno za změnu poměrů, vyžadující nové rozhodnutí o výchovném prostředí.

Preference smírného řešení a vzájemné dohody o rodičovském styku je naprosto odůvodněná, a to nejen s ohledem na zájem dítěte, které navíc v určitém věku již dokáže vyslovit názor, jak se s rodiči – rodičem chce stýkat a co vyhovuje jeho dalším zájmům a potřebám, ale též s ohledem na rodiče, kteří mohou ve vzájemné dohodě pružně reagovat na přání a potřeby dítěte, ale také na potřeby svoje (pracovní či jiné závazky, povinnosti). Také při rozhodování o soudní úpravě styku rodiče s dítětem musí být vždy zjištěn názor dítěte, které je již schopno formulovat své názory (§ 100 odst. 4 občanského soudního řádu), přičemž soud je povinen při svém rozhodování vzít v úvahu nejen názor dítěte, které je s ohledem na svůj věk a rozumovou vyspělost způsobilé vyjadřovat vlastní názory, ale přihlídnout rovněž k prokázaným přáním a pocitům mladších dětí (viz čl. 6 odst. 2 Úmluvy o styku s dětmi). Realizace rodičovského styku stanoveného soudním rozhodnutím je na rozdíl od dohodnutého styku složitější, a to nejen proto, že soudní rozhodnutí obsahuje rozsah styku, ale za určitých okolností a v určitém čase nemusí vyhovovat ani dítěti ani rodiči (nemoc, školní, studijní povinnosti, sportovní aktivity dítěte, pobyt mimo místo bydliště apod.). Stanovení rodičovského styku soudním rozhodnutím také často stvrzuje kolizi mezi rodiči, spočívající zejména v bezdůvodném bránění ve styku, v tvrzení, že dítě se s druhým rodičem nechce stýkat, že je styk dítěte s druhým rodičem proti jeho zájmu apod. Soudy v některých případech přistupují k rozhodnutí, ve kterém určují místo styku mimo bydliště rodiče a ukládají asistenci při styku. V některých případech také ukládají asistenci orgánům sociálně-právní ochrany dětí.

K této skutečnosti je třeba uvést, že účast při styku rodiče s dítětem není v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí upravena v rámci působnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí, ani v jiném právním předpise. Z toho vyplývá, že asistence orgánů sociálně-právní ochrany při realizaci styku rodiče s dítětem nespadá pod rozsah sociálně-právní ochrany dětí, která je těmito orgány ze zákona povinně zajišťována. Zároveň však platí, že přítomnost pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany při styku rodiče s dítětem je možná a přípustná **jako jedna z metod sociální práce s rodinou. V takovém případě se ale jedná o nevynutitelnou iniciativu orgánu sociálně-právní ochrany dětí, která by se měla spíše**

uskutečňovat mimo soudem stanovenou povinnost, přičemž tato iniciativa by měla být ponechána na jeho zvážení a záležitosti, zda k ní přistoupí či nikoliv.

Asistenci při styku rodiče s dítětem nelze na orgánu sociálně-právní ochrany dětí vynutit ani na základě ustanovení § 9 zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Toto ustanovení upravuje jednak právo rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte požádat orgán sociálně-právní ochrany o pomoc při výkonu svých práv a povinností, jednak povinnost orgánu sociálně-právní ochrany požadovanou pomoc v rozsahu své působnosti poskytnout. Pokud zákon o sociálně-právní ochraně dětí účast při styku s dítětem nesevřuje do působnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí, nemůže se jednat o povinně poskytovanou pomoc v rozsahu jejich působnosti ve smyslu ustanovení § 9 zákona.

Možnost stanovení asistovaného styku s dohledem je upravena také v čl. 4 odst. 3 Úmluvy o styku s dětmi, který stanoví, že není-li v nejlepším zájmu dítěte udržovat styk s jedním z rodičů bez dohledu, je třeba zvážit možnost osobního styku s dohledem nebo jiné formy styku s tímto rodičem. Alternativou ke stanovení asistovaného styku s dohledem je tudíž úprava „jiných forem styku dítěte s rodičem“, kterými se ve smyslu čl. 2 písm. a) Úmluvy o styku s dětmi rozumí jakákoliv forma komunikace mezi dítětem a osobou oprávněnou ke styku s dítětem a vzájemné poskytování informací o dítěti oprávněné osobě a informací o této osobě dítěti (např. písemný styk, včetně elektronického spojení, telefonická komunikace).

Pokud by soud považoval přítomnost sociálního pracovníka při styku za důležitou, neměl by o účasti sociálního pracovníka při rodičovském styku rozhodovat bez předchozí dohody s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany, a to vzhledem k výše uvedenému závěru, podle kterého není orgán sociálně-právní ochrany dětí povinen účast při styku zajišťovat. Účast pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí je ze zákona povinná teprve v situaci, kdy soud nařídí nucený výkon rozhodnutí o úpravě styku rodiče dítěte ve formě odejmutí dítěte z péče osoby, u které se dítě nachází, a jeho předání tomu, komu rozhodnutí soudu přiznává právo na styk s dítětem po omezenou dobu (§ 273 odst. 3 občanského soudního řádu). Podrobnosti k součinnosti soudu a orgánu sociálně-právní ochrany dětí při výkonu rozhodnutí stanoví Instrukce Ministerstva spravedlnosti, Ministerstva vnitra, Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstva práce a sociálních věcí ze dne 5. 4. 2007, č.j. 142/2007-ODS-Org, kterou se upravuje postup při výkonu soudních rozhodnutí o výchově nezletilých dětí.

Jestliže se má styk rodiče s dítětem uskutečnit o víkendu nebo ve všední den v mimopracovní době, je třeba v souvislosti s případnou účastí pracovníka orgánu sociálně-právní ochrany dětí při styku vyřešit i všechny pracovněprávní otázky, což znamená, že musí být zejména dodrženy podmínky pro nařízení práce ve dnech pracovního klidu nebo pro nařízení práce přesčas (§ 91, § 93 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce) a podmínky odměňování za takovou práci (§ 126 a § 127 zákoníku práce).

Závěrem je třeba ještě podotknout, že účast zaměstnance orgánu sociálně-právní ochrany při styku na žádost jednoho z rodičů by mohla být v některých případech druhým rodičem vnímána jako důvod pro zpochybnění objektivního přístupu sociálního pracovníka k věci a vyslovení jeho podjatosti. V takové situaci je třeba zvážit, zda v rámci aplikace metod sociální práce je vhodné se rodičovského styku účastnit.

Mgr. Klára Vítková Rulíková v. r.
ředitelka odboru rodiny a dávkových systémů